

SOUHRN ČESKÉ GRAMATIKY

PRAVOPIS

Základní pravopisné jevy

Pravopis ú - ů - u

ú na začátku slov (úl, úroda, ústup, území, ústa); po předponě a na začátku druhé části složeniny (bezúčelný, zaupět, pravouhlý); ojediněle uvnitř slova (ocún); v citoslovcích (hú, vrkú, cukrú, bú); v cizích slovech (túra, manikúra, múza, skútr, fúze, račú, kúra - *léčebná*)

ů uvnitř slova (stůl, kůň, múra, půjčit, lůza, kůra - *strom*); v koncovkách podstatných jmen (mužů, hradům, vozů, psů); přídavných jmen přivlastňovacích (soudcův, bratrův, Oskarův); v zakončení příslovci (domů, dolů)

u v běžných českých slovech (uložit, kupovat, ruka, duše) ve slovech přejatých s příponou **-ura** (literatura, kultura, brožura, agentura, inventura)

Předložky z/ze a s/se

z/ze se pojí s	2. pádem	(z pole, z čela, ze spaní, ze školy, ze zámků)
s/se se pojí se	7. pádem	(s bratrem, se psem, s nimi, s nákladem, s Oskarem)
	4. pádem	(kdo s koho, nejsem s to, nebýt s to)
	2. pádem	v případech, kdy je nutné rozlišit směr z povrchu pryč od směru zevnitř

(stáhnout prsten s prstu x vyndat třísku z prstu; sundat se skříně x vyndat ze skříně; shodit se stolu x vybrat ze stolu /zevnitř/; sejmutí klobouk s hlavy x pusit to z hlavy; seběhnout se schoďu ale i seběhnout ze schoďu) předložka **z** je zde také správná, ale gramaticky se směr nerozliší

Pozor na: 7. pád prostý (házet sebou, hýbat sebou - u sloves pohybu; jistý /sám/ sebou) 7. pád předložkový (vzít s sebou /sestru/, nést s sebou /balík/) označuje společenství s původcem děje

Předpony s/-se-, z/-ze-, vz-

s/-se- při směru dohromady (sběr, sbalit, sbírat, shluk, shánět, sbor, spřátelit se, shledat se) při směru shora dolů nebo s povrchu pryč (sjet, seskočit, spláchnout, shodit, smýt) ustálené případy (spatřit, stvořit, skončit, strávit /jít do / čas/, sdělit, scestný, stýskat si) ke slovesům nedokonavým tvoříme slovesa dokonavá (kontrolovat - zkontrolovat) při tvoření sloves z podst. a přídavných jmen (kámen- zkamenět, chudý- zchudnout) ustálené případy (zkoumat, zpívat, zkoušet, způsob, zpověď, zticha, zteplý, zpět, zcela)

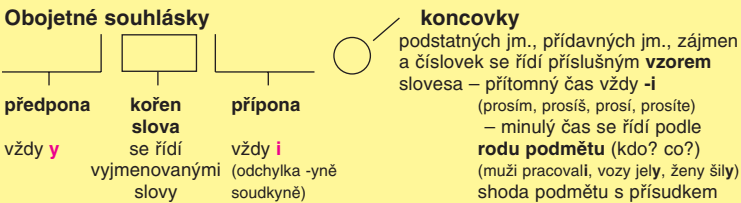
z/-ze- směr vzhůru /nahoru/ (vzpírat, vztýčit, vzkvétat, vzchopit, vztlétnout) Pozor! vstát jiné případy (vzpamatovat se, vzkřísit, vzkázat, vzpomínat, vzmužit se, vzpoura, vztažný)

vz- Je nutné rozlišovat dvojice slov s různým významem

stěžovat si (někomu)	ztěžovat (někomu práci)	slézat (dolů)	zlézat (hory)
sjednat (smlouvu)	zjednat (pořádek)	smazat (tabuli)	zmazat (si šaty)
svrhnout (dolů)	zvrhnout (převrhnutí)	sběh (lidí)	zběh (dezertér)
shlédnout (dolů)	zhlédnout (film)	sužovat (trápiti)	zsužovat (sukni)
spravit (opravit)	zpravit (oznámit)	sběhlý (dav lidí)	zběhlý (zkušený)
stlouci (dohromady)	ztlouci (někoho)	smotat (svinout)	zmotat (poplést)

Základní pravidla pravopisu i / y po souhláskách
Souhlásky - po měkkých ž š č ř c j d f ň ← **pišeme i**
- po tvrdých h ch k r d t n ← **pišeme y**
- po obojetných b f l m p s v z ← **pišeme i/y**

Odchyłka: měkké i po tvrdých souhláskách - v cizích slovech (kino, historie, riziko); v citoslovcích (hihi, chichi) a v slovech od nich odvozených - (híhňat se, chichotat se); tvrdé y po měkkých souhláskách - (tácy, puncy - *vzor hrad*) a ve slovech přejatých - (motocykl, cyklus, cyklista)

Vyjmenovaná slova

B být, bydlit, obyvatel, byt, přibýteč, nábytek, dobytek, občeje, bystrý, bylina, kobyla, býk, (Zbyněk, Přibyslav), babyka (druh javoru), nabýt (jmění), nabit (pušku), dobyt (město)

L slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, vlyzkat, lysý, lýtko, lyže, pelyněk, plyš, (Lysá, Volyně), blízka (ves), liše, líčený (děj), lýčenné (střevíce), mlít (obilí), lísat se, líšaj

M my, mýt, myslit, mýlit se, hmyz, myš, hlemýžď, mýtit, zamykat, smýkat, dmýchat, chmýří, nachomýtnout se, (Přemysl, Litomyšl) mýto (poplatek), mít (radost), mýt (nádobí)

P pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se, opílovat (pilníkem), opylovat (květy), píchat, pýchavka (houba)

S sytý, syn, sýr, sýrový, sychravý, usychat, sýkora, syseľ, syček, syčet, sypat, (Sychrov) sirup, siroteč, sypat (zrní), sipat (chrapětlí), sivý (šedý), sýrový (ze sýra), sírový (ze síry), syrý (vlhký)

V vy, vysoký, výt, výskat, zvykat, žvýkat, vydra, výr, vyžle, povyk, výheň, vý-, vy-, (Vyšehrad, Vysocáň) Pozor! vidět, viset, vinit, vítat, viklat, víno, visutý most, viskat ve vlasech

Z brzy, jazyk, nazývat se, Ruzyně, brzičko, život (únavu), nazívat se (hodně zívát)

Pravopis skupin hlásek bje/bě, vje/vě, pě, mně, mě

bje, vje - je-li **b, v** součástí předpony a začíná-li slovní kořen skupinou **je**: ob-**jem**, ob-**jev**, v-**jet**, ob-**jednat**, ob-**jeti** (objímat), ob-**jeti** (autem) x válečné oběti

bě, vě - hláska **ě** je součástí kořenu slova (oběd, běhat, vědec, větev, věřit, věštit)

pě - po hláscce **p** se vždy píše jen **ě** (pěna, pětikoruna, pěst, zpěvák, napětí)

mě - v kořenu slova píšeme vždy **-mě-** (město, měsíc, měnit, paměť) na rozhraní slova se řídíme dle jeho stavby (um-í, um-ět, um-ění; osamělý / sám, rozumět / rozumí, soukromě / soukromý, zřejmě / zřejmý, známější / známý, tamější / tam)

mně - je-li v základním slově skupina **-mn-** musíme ji ve všech dalších odvozených výrazech zachovávat (rozumný / rozumně, jemný / jemně) Pozor! vzpomněl, opomněl, připomněl, zapomněl - odvozeno od (pomníť), domněnka / domnívat, pomněnka, zatemnění / zatemnit

Pravopis souhláskových skupin

skupiny beze změny: mužský, kostka (změny pouze ve výslovnosti - *např.* dcera); skupiny zdvojených hlásek vznikají při setkání stejných hlásek na švu slova; na hranici složených slov (*přih odvozování pomocí předpon a přípon* - bezzubý; měkký, kamenný, vyšší; *složeniny* - půllitr)

Přípony -ný a -ní na švu slova

končí-li kořen slova na **-n** a přípona **-ní/-ný**, dojde ke zdvojení **-nní/-nný** (čin-ný - činný, rán-o -n-í - ranní, okn-o -n-í - okenní, nevin-a -n-ý - nevinný) a dvě **-nn-** mají také tvary od nich utvořené: (účinný)-účinně-účinněji-účinnost; (nestranný)-nestranně-nestrannost, povinný-povinně-povinnost; cenný-cennost, ale cenina - přípona -ina)

Pozor! jedno **n** se píše u přídavných jmen odvozených od názvů zvířat (havran - havraní, jelen - jelení, tuleň - tulení.), dále u slov raný (časný) salát, ale ranní (ráno) káva; jedno **n** se píše u slov odvozených příponami **-ik** (deník, ceník), **-ice** (vinice), **-ina** (kamenina, cenina)

Pravopis souhláskových skupin vzniklých z poslední hlásky základového slova a z přípony: **-ský** je **beze změny**: **-ž,-š,-č,-z + -ský** pařížský, krkonošský, přeloučský, slezský číslo množné: **-ž,-š,-č,-z + -ští** pařížští, krkonošští, přeloučští, slezští

zjednodušuje se: **-s + -ský v -ský** ruský, **-c + -ský v -cký** hradecký číslo množné: **-s + -ští v -ští** ruští, **-c + -ští v -čtí** hradečtí

mění se: **-k + -ský v -cký** otrok - otrocky/otročtí **-h + -ský v -žský** Praha - pražský/pražští **-g + -ský v -žský** Riga - řížský/řížští **-ch + -ský v -šský** Vlach - vlašský/vlašští **Pozor!** Čech - český - čeští

Pravopis přejatých slov

- původní pravopis: abbé, revue, interview •počeštěný pravopis: tramvaj, hokej, téma
- psaní **s** a **z**: ve slovech zdomácnělých, kde vyslovujeme **z**, píšeme jako základní, stylově neutrální **s**, správná podoba je i se **s** (pulz i puls, kurz i kurs, renesance i resnesance)
- označování dělky u přejatých slov: árie, tón, bazén, parfém, angina, oáza •bez dělky: literatura, tribuna, bronchitida, •obě možnosti: citron i citrón, bižuterie i bižuterie, (*jestliže si nejsme dělkou jisti, píšeme samohlásku krátkou*) •cizí vlastní jména a jména osobní většinou píšeme původním pravopisem (Shakespeare, Caesar, Jackson x *někdy tradičně český* Řecko, Vídeň, Mnichov, Paříž) •ve slovech řeckého a latinského původu necháváme původní písmeno **x** (expres) •ponecháváme psaní **i** a **y** (riskovat, signál, sympatie, poliklinika) (*jen ve slovech zcela zdomácnělých píšeme i/y bez ohledu na původ slova* - krokodýl)

Pravopis zkratk, zkratkových slov a značek

- zkratky** - každá má v češtině vždy končí **souhláskou** a **tečkou** a užívá se po všechny tvary zkráceného slova (*př. Kr.*) - před Kristem, (*čp.*) - číslo popisné, (*t. r.*) - toho roku
- oficiální zkratky akademických titulů mají ustálenou podobu (MUDr., JUDr., Ing., Mgr. - magistr)
- zkratková slova - vznikají z písmen slov několikaslovného názvu (Drutěva, Čedok)
- značky** - označují určitý pojem, mají ustálené grafické znaky - písmena (Kč, km, kg), nebo ideogramy (% , §), **tečku** za nimi **nepíšeme**

Pravopis vlastních jmen

vlastní jména jednoslovná: Pavel, Novák, Prachovice, Čech, Evropan, x český, evropský vlastní jména vícelslovná: píšeme **první** slovo s velkým písmenem - Česká republika, je-li součástí takového názvu ještě jiné vlastní jméno, píše se také s velkým písmenem - **Polí**čnice v **Orlických horách**, Kralupy nad **Vltavou** - za vlastní jména pokládáme jména: 1. živých bytostí (Eva, Rek) 2. zeměpisná (Brdy, Říp) 3. společenských zařízení (Komerční banka) a lidských výtvorů (Prodaná nevěsta)

1. bytosti •jména rodná (Rudolf) •přijmení (Veselý) •přezdívký a přídomky (Zrzek) •jména přivlastňovací, utvořená od vlastních jmen (Karlův, Janin) •příslušníci rodin, rodů (Novákoví, Přemyslovi) •příslušníci národů, kmenů (Polák, Slovan, Aztékové) x příslušníci různých skupin, církevních řádů, polit. stran, přívrženci klubů - májovci, františkáni, jezuité, husité, sokolové, sláviště, příslušníci antropologických skupin - černoch, běloch, indián •jména obyvatel míst (Ital, Pražan) x pražští chodci •náboženská úcta (Pán Bůh, Spasitel) •společenská úcta (Ty, Tobě, Tvůj, Vy, Váš - v dopisech, Vaše Excelence) •mytologické, pohádkové, alegorické postavy (Herkules, Aladin, Smrt) •jména zvířat (Alič - pes, Micka - kočka)

2. zeměpisná jména •světadíly, země, oblasti (Asie, Afrika, Morava, Divoký západ) •ostrovy, poloostrovy, hory, nížiny, moře, řeky, zálivy, jezera ← jsou-li tato slova součástí jmen vlastních, píšeme s velkým písmenem pouze rozlišující přívlastek: (Filipíny, Havajské ostrovy, poloostrov Apeninský, Tichý oceán, Kaspické moře, Severní mys, Himálaje, Krkonoše, Krušné hory) •města, obce, městské čtvrti, městská sídliště - všechna písmena velká kromě předložek (Brno, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, Malá Strana, Červený Vrch)

•ulice, náměstí, nábřeží, parky, mosty, zahrady - píšeme s velkým písmenem rozlišující přívlastek, je-li jeho součástí předložka, musíme ji také psát velkým písmenem (Husova ulice, ulice Bratří Čapků, ulice Na Hradbách, ulice K Holému vrchu, náměstí Mezi Zahrádkami, náměstí Míru, most Legií, Janáčkovo nábřeží, sady Vrchlického) •významné stavby (Prašná brána, Pražský hrad /Hrad/, Národní divadlo) •jména hvězd a planet (Venuše, Mars, Země /planeta/ x krásná země)

3. společenská zařízení a lidské výtvoř •státy a správní oblasti (Česká republika, okres Kladno x kladenský okres) •orgány státní správy (Poslanecká sněmovna, Úřad vlády ČR, Nejvyšší soud ČR, Ministerstvo financí ČR x ministerstvo financí - *neoficiální název*, Velyvyslanectví Francouzské republiky v Praze, Městský úřad v Rumburku) •společenské, hospodářské, kulturní, vzdělávací organizace a instituce (Památník národního písemnictví, Česká společnost, Vysoká škola ekonomická, Základní škola v Rybníšti, Muzeum železnice, Český rozhlas, Hudební divadlo v Karlíně, kino Blaník) •mezinárodní organizace (EU - Evropská unie) •jména dokumentů, listin, uměleckých prací, literárních a hudebních děl, časopisů (Listina lidských práv a svobod, Má vlast, Kytice, Mladý svět, Lidové noviny) •oficiální značky a jména výrobků (motocykl Jawa, automobil Škoda Felicia - ale jezdí škodovkou, oplatka Tatranka, sýr Hermelín) •významné události a svátky (Pražské jaro, Vánoce, Velikonoce, Pražské povstání x druhá světová válka - *války píšeme s malým počátečním písmenem*) •vyznamenání a ceny (Nobelova cena míru, Řád T. G. Masaryka, Řád bílého láva)

TVAROSLOVÍ

Slovní druhy

<i>slova ohebná</i>		<i>slova neohebná</i>
1. PODSTATNÁ JMÉNA	skloňujeme	6. PŘÍSLOVCE
2. PŘÍDAVNÁ JMÉNA		7. PŘEDLOŽKY
3. ZÁJMENA		8. SPOJKY
4. ČÍSLOVKY		9. ČÁSTICE
5. SLOVESA		časujeme

PODSTATNÁ JMÉNA SUBSTANTIVA

označují názvy osob, zvířat, věcí, vlastností, dějů, činností a stavů skloňují se (*skloňování substantivní, skloňování adjektivní* - hajný, průvodčí), určujeme: **rod** - mužský životný a neživotný, ženský, střední; **číslo** - jednotné (singulár), množné (plurál); **pád** - 1. pád kdo, co (nominativ) 3. pád komu, čemu (dativ) 5. pád oslovení (vokativ) 6. pád (o) kom, (o) čem (lokál) 2. pád koho, čeho (genitiv) 4. pád koho, co (akuzativ) 6. pád (o) kom, (o) čem (lokál) 7. pád kým, čím (instrumentál)

druhy substantiv → 1. **abstraktní** (láska, spaní, běh) 2. **konkrétní** - **obecná** (pes, hoch) píšeme s malým písmem - **vlastní** (Tomáš, Brno, Národní muzeum) píšeme s velkým počátečním písmenem

1. **pomnožná** mají jen tvar množ. čísla, ale označují i jednu věc (kalhoty, Čechy) pomnožná podstatná jména skloňujeme podle vzorů rodu mužského (šachy - hrady, peníze - stroje), rodu ženského (kalhoty, nůžky, Čechy - ženy, housle - růže), rodu středního (ústa, vrata - města)

2. **hromadná** mají jen tvar jedn. čísla, ale označují větší počet téhož druhu (dříví, lidstvo)

3. **látkové** označují látku bez zřetele k množství (mouka, sůl, voda, žito, dřevo, beton)